

Janny Bloembergen

Culturaanbod in het Westen en overig Nederland Provinciale initiatieven voor behoud van culturele eigenheid voor een breed publiek én op niveau (1945-1960)

Na de Tweede Wereldoorlog was er duidelijk aandacht voor een positieve rol van cultuur bij de wederopbouw van de samenleving. De alom door bestuurders geconstateerde vermeende zedenverwilderding – resultaat van vijf bezettingsjaren – moest zo snel mogelijk beteugeld worden. Een verantwoord aanbod aan vrijetijdsbestedingen zou soelaas kunnen bieden. Dit voornemen sloot deels goed aan op oudere ontwikkelingen, zoals initiatieven tot volksverheffing en maatschappijverbetering. En op de inzet op het behoud van de volkscultuur, die verloren leek te gaan als gevolg van het moderniseringsproces. De initiatieven om tot een eigen culturaanbod in de regio's te komen, zijn ook vroege voorbeelden van opluikend lokaal zelfbewustzijn, als reactie op het nationaliserings- en moderniseringsprocessen, lang voordat de term lokalisering gemunt werd. In de lezing wordt ingegaan op de ontwikkelingen in de provincies in de periode 1945-1960 om tot een eigen zelfstandig culturaanbod te komen. Interessant is dat hierbij veel dezelfde namen opduiken. Zo liepen er lijntjes tussen onder andere volkshogescholen, opbouwwerk en toneelgezelschappen. Behoud van volkscultuur en initiatieven om de afhankelijkheid van het Randstedelijk culturele aanbod te verminderen gingen hand in hand.

Gemma Blok

Huwelijksboeken. Papieren strijd om seksualiteit en gezinsleven in het interbellum

Honderd jaar geleden was het huwelijk nog een zeer conservatief instituut. Of toch niet? In 1926 publiceerde de arts Th. Van der Velden *Het volkomen huwelijk*; een zeer progressief boek over seksualiteit in het huwelijk, waarin ook de vrouwelijke lustbeleving ruim baan kreeg. Het werd een enorme bestseller. In 1932 verscheen het ultramoderne *Wordend huwelijk*, geschreven door het socialistische echtpaar Floor en Mathilde Wibaut. Het huwelijk mocht geen gevangenis zijn, vonden zij. Moederschap moest vrije keus zijn, en man en vrouw mochten best af en toe met een ander dan hun echtgenoot vrijen. De schrijvers kregen ladingen steunbrieven, hoewel er ook felle kritiek klonk. Tegelijkertijd kregen vele tienduizenden jonggetrouwen vanaf 1935 het *Nederlandsch Gezinsboek* cadeau van de gemeente, dat volstond met medische adviezen aangaande een 'gezonde' voorplanting, het voorkomen van ziekte en de zorg voor veiligheid binnen het gezin. Aan de hand van deze drie veelgelezen boeken wordt in deze lezing de diversiteit aan denkbeelden geanalyseerd over gezin, huwelijk en seksualiteit die het brede publiek ongeveer een eeuw geleden onder ogen kwamen.

Marieke Borren

Het brede publiek

Sinds Plato hebben filosofen vaak neergekeken op 'de velen': het volk of het brede publiek. De massa zou opgaan in de waan van de dag, geklets, kouwe drukte, onwetendheid, misleiding en rommeligheid. Daarom zou de filosoof koning moeten worden. In de metafysische traditie wordt de levensstijl van de beroepsfilosoof – de *vita contemplativa* – tot op de dag van vandaag vaak voorgesteld als het tegendeel van die van het volk. Dit wordt weerspiegeld in het gebrek aan diversiteit onder academisch filosofen, die groter is dan die onder andere geesteswetenschappers (vaste banen weerspiegelen niet het aantal afgestudeerden). Wie zich de academisch filosoof voorstelt als door de bank genomen een witte man uit een welgesteld milieu, zit niet ver naast de waarheid. Deze opvatting is in de laatste decennia terecht bekritiseerd als elitair en aanmatigend. Deze stand van zaken heeft recentelijk enerzijds geleid tot protest binnen de academie, waarbij gemarginaliseerde groepen van zich laten horen. Maar ook buiten de academie lijkt de filosofie gedemocratiseerd te zijn geraakt. In landen als Nederland, Duitsland en het VK zien we recentelijk de opkomst van de publieksfilosofie, met eigen cursusinstituten, tijdschriften, tv-programma's, festivals, podia, cafés, websites, boeken, prijzen en uitgevers.

In deze lezing ga ik in op de traditionele academisch-filosofische afkeer van 'het brede publiek' en zal ik beargumenteren dat de publieksfilosofie in Nederland daar geen goede correctie op vormt. Ze maakt deel uit van een uitdijende zingeving-industrie in een seculariserende samenleving en handelt in antwoorden op en oplossingen van levensvragen ('Hegel op een tegel'), terwijl filosofie als geduldige lees- en denkpraktijk tijd kost en zelden antwoorden, maar vooral vragen oplevert. Als lifestyle product reproduceert de publieksfilosofie daarnaast het gebrek aan diversiteit binnen de filosofie. Tot slot zal ik betogen dat de filosofiebeoefening aan de Open Universiteit democratischer en beter is. Maar waar zijn de etnische minderheden?

Pieter de Bruijn

Perspectieven op het slavernijverleden: gevoelige geschiedenis in wetenschap en samenleving

Het slavernijverleden is een gevoelige geschiedenis die de laatste jaren in Nederland steeds vaker wordt aangehaald in het publieke debat. In landen als de Verenigde Staten en Groot-Brittannië gebeurde dit al eerder, maar ook hier zien we dat aan het begin van de eenentwintigste eeuw nieuwe perspectieven hun intrede deden in de herinnering aan dit verleden. Als gevolg van de groeiende aanwezigheid van migrantengemeenschappen uit de voormalige koloniën, die aandacht vroegen voor een verleden dat zij als eigen beschouwden, is het debat over het slavernijverleden in ontwikkeling.

In deze sessie wordt de wisselwerking tussen wetenschappelijk onderzoek naar het slavernijverleden, de museale omgang met deze geschiedenis en het maatschappelijk debat hierover nader onder de loep genomen. Welke argumenten komen in de discussies over het slavernijverleden naar voren? En welk effect hebben deze debatten op de wijze waarop deze geschiedenis door academische geschiedschrijvers en publiekshistorici wordt vormgegeven?

Marjolein van Herten

Het brede publiek in de schoolbanken

'Fuck de canon' schreef Christiaan Weijts in januari 2016 over de verplichte literatuurlijst in het voortgezet onderwijs. Het debat dat volgde duurt nog steeds voort. Wat zijn de doelen van literatuuronderwijs? Moeten leerlingen de Max Havelaar lezen, en waarom? Mag een leerling bestsellers lezen, zoals boeken van Saskia Noort of Kluun? Wat doen we tegen de ontleding van leerlingen? Moet een leerling überhaupt verplicht boeken lezen voor school?

Nu door de overheid een grootscheepse curriculumvernieuwingen voor zowel het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs wordt voorbereid, wordt er opnieuw nagedacht over de rol die literatuur in het onderwijs zou moeten innemen. Er zijn verschillende partijen betrokken bij het herformuleren van het schoolvak Nederlands, waaronder docenten, schoolleiders, lerarenopleiders en wetenschappers van de universiteiten.

In deze lezing krijgt u een overzicht van de ontwikkeling van het literatuuronderwijs binnen het schoolvak Nederlands en wordt de stand van zaken omtrent de curriculumherziening geschetst. Er is ruimte voor discussie aan de hand van een aantal stellingen.

Frauke Laarmann

Van Icoon naar icoontje

Het begrip iconisch wordt de laatste tijd te pas en te onpas gebruikt, onder meer omdat sommige dingen in sociale media, die vermeend het brede publiek vertegenwoordigen, als icoon gehypet worden.

In deze lezing zal worden nagegaan hoe Iconen zich verhouden tot icoontjes en wanneer het zinvol is om het begrip Icoon/iconisch als cultuurwetenschappelijke categorie te gebruiken.

Jan Oosterholt

Naoorlogse cultuur van en voor katholieken: schrijver en cultuurbemiddelaar Jan Willem Hofstra

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog beleefde de verzuiling een langzame dood. In die naoorlogse jaren schreef de katholieke romancier Jan Willem Hofstra (1907-1991) een reeks van romans die het met name bij de critici goed deden. Het waren romans waarin allerlei heikele morele kwesties op een weinig dogmatische manier werden behandeld en dat ver voor het Tweede Vaticaans Concilie. Werkelijk bekend werd Hofstra pas in de loop van de jaren vijftig, toen hij voor de KRO t.v.-programma's over cultuur ging maken. Vanaf dat moment bewegen zijn activiteiten zich in een spanningsveld tussen highbrow-, middlebrow- en lowbrow-cultuur. Toen hij na twintig jaar 'stilte' in de jaren tachtig weer actief werd als romancier werd zijn werk niet langer serieus genomen. In de lezing bekijken we een paar momenten uit de carrière van deze publiksauteur.

Herman Simissen

Onderwijs voor een breed publiek

Van 1918 tot 1933 waren de Duitse filosoof Theodor Lessing en zijn echtgenote Ada de drijvende krachten achter de Volkshogeschool Hannover. Bij het vijfjarig jubileum van deze instelling hield Lessing een rede, waarin hij inging op de betekenis van het onderwijs dat er werd aangeboden. Zijn uitgangspunt waren drie zinsneden, die aangeven waar het naar zijn mening in onderwijs en vorming om draait: "Kennis is macht!"; "Kennis bevrijdt!"; "Vorming is schoonheid!". In deze lezing wordt nader op deze thematiek ingegaan.

Jeroen Vanheste

Dennis Potters *The Singing Detective*: hoge cultuur voor een breed publiek

The Singing Detective (1986) is het meesterwerk van de legendarische televisieschrijver Dennis Potter (1935-1994). Hoewel de tv-serie een zeer complexe structuur kent en zware thema's als persoonlijke identiteit, zingeving en het omgaan met ernstige ziekte onderzoekt, werd zij door meer dan 10 miljoen mensen bekeken, vrijwel unaniem door pers en publiek bejubeld, en vele malen herhaald. 'There's television and then there is *The Singing Detective*', schreef de vooraanstaande dichter en journalist Hugo Williams destijds, 'It's so good your mouth's hanging open'.

Potter, die 'de Tsjechov van de TV-schrijvers' is genoemd, beschouwde de televisie als een democratisch medium dat bij uitstek in staat is om klassegrenzen en barrières tussen hoge en populaire cultuur te doorbreken. In tegenstelling tot het gedrukte woord is televisie volgens hem in staat om de culturele kloof te overbruggen. Het bijzondere van Potters werk, en van *The Singing Detective* in het bijzonder, is dat hij er in slaagde om een zeer breed publiek aan te spreken zonder enige concessies te doen aan wat hij zag als kwaliteit. In zijn lezing gaat Jeroen Vanheste in op Dennis Potters werk, zijn visie op kwaliteitstelevisie voor een breed publiek, en de manier waarop die visie gestalte kreeg in *The Singing Detective*. Het betoog wordt ondersteund en geïllustreerd met diverse korte fragmenten uit de serie.

Irmin Visser

Frans Hals en het brede publiek

Een zeventiende-eeuwse Noord-Nederlandse schilder kende afgezien van leerlingen en huisgenoten geen publiek. Alleen een koper bracht daar enige verandering in. Voordeel voor een 'conterfeyter' of portrettist als Frans Hals was dat bij de creatie van een portret de 'zitter' tegenover hem plaats nam en na voltooiing ook anderen van het portret kennis konden nemen. Via mond tot mond reclame heeft Hals vanaf de jaren 10 een clientèle ontwikkeld, dat niet alleen tot Haarlem beperkt bleef, maar zich ook uitstreckte tot Leiden en Amsterdam. Een breder publiek bereikte hij door zijn samenwerking met tal van Haarlemse graveurs aan wie hij een modello van hoofdzakelijk religieuze vooraanstaande personen aanleverde. Hun gravures bereikten een grotere groep. Dat gold ook voor semipublieke opdrachten als zijn regenten- en schutterstukken.

Vanaf het begin van de negentiende eeuw werden Hals' portretten ook in 'openbare' verzamelingen getoond. Specifiek zijn schutterstukken in het vanaf 1862 geopende Haarlemse gemeentelijke museum trokken de aandacht, al bleef museumbezoek lang tot de happy few beperkt. De doorbraak naar een echt groot publiek ontstond met de eerste monografische tentoonstelling in Haarlem in 1937. Die van 1962 trok internationaal nog meer aandacht, waarna in 1989 en 1990 zelfs sprake was van een eerste rondreizende tentoonstelling (Washington, Londen, München en Haarlem).

In de lezing wordt niet alleen ingegaan op het verschillend bereik van zijn portretten, maar ook ingegaan op wat dit bereik betekende voor het onderzoek en de waardering van zijn oeuvre.

Marieke Winkler

Literaire pop art: poëzie voor een breed publiek?

'Poëzie had altijd zo'n geur van heiligheid. Daar heb ik mij altijd tegen verzet', aldus dichter K. Schippers (1936) wanneer hij in 1996 de P.C. Hooftprijs in ontvangst mag nemen. Daarmee drukt hij een protesthouding uit die verschillende auteurs begin jaren 60 omarmen en die hij sindsdien altijd trouw is gebleven. Deze houding, waarbij culturele hiërarchieën worden losgelaten en alles materiaal voor poëzie kan zijn, inclusief de films van Charlie Chaplin en het telefoonboek, is door Ruiters & Smulders (1996) ook wel aangeduid als 'literaire popart'. Hoe zag de literaire popart er uit? Hoe kwam zij tot stand? En in hoeverre hield de omarming van populaire cultuur in dat de poëzie 'populair' werd en een breed publiek vond